

Landbrukspolitikk og regional fordeling av produksjon: årsaker og konsekvenser

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

Innledning	3
Kanaliseringspolitikken	3
Utarming av jord	4
Utmarksbeite	5
Hva er utmarksbeite egentlig verdt	6
Produksjonstilskudd og kvoteregioner	6
Bruk av innsatsmidler	7
Transport	11
Referanser	14

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

Innledning

I denne oppgaven er målet å se på kanaliseringspolitikken, og dens årsaker og konsekvenser for norsk jordbruk. Ved å ta til orde for at kanaliseringen som fant sted på 1950-tallet førte til i økende grad spesialisert produksjon, som for eksempel spesialisert korn- eller melkeproduksjon, vil vi se på hvordan dette har påvirkning på miljø og fremtidig produksjonsevne. Denne problemstillingen vil bli belyst ved å se på ulike aspekter ved kanaliseringspolitikken som blant annet dens effekt på jordsmonn, transport, bruk av innsatsmidler og beite, som vi mener vil ha en påvirkning på både miljø og bærekraftighet. Oppgaven starter med en innledning til kanaliseringspolitikken og hva som førte til denne, medfulgt av en gjennomgang av de ulike temaene; utarming av jord, utmarksbeite, bruk av innsatsmidler og transport. Problemstillingen har stort omfang, og ikke alt som inngår i den vil kunne bli diskutert i den påfølgende teksten. Vi har derimot valgt å sette fokus på det vi mener er noen sentrale temaer ut fra kapasiteten til oppgaven.

Kanaliseringspolitikken

I flere tiår har landbruket vært stimulert til en ønsket produksjonsfordeling mellom landsdelene gjennom noe som kalles kanaliseringspolitikken. Kanaliseringspolitikken handler om å legge til rette for produksjon av for eksempel melk og korn der det er best egnet for det. Denne politikken trådte i kraft på 1950-tallet da Gerhardsen-regjeringen besluttet at vi skulle øke kornproduksjonen for å dekke mer av egen etterspørsel (Arnoldussen, et al., 2014). Kornproduksjonen og grasproduksjonen skjer på samme arealer. Ved å øke prisen på korn la flere bønder om til å produsere korn fremfor gras i de områdene der det var best egnet for det, hovedsakelig på flatbygdene på Østlandet og i Trøndelag, mens produksjon av gras og husdyr hovedsakelig ble flyttet ut i distriktene. Dette kom som en del av rasjonaliserings- og effektiviseringsmålet til jordbruket i tiden etter andre verdenskrig (Hegrenes et al., 2015). Gode eksempler på effektene av kanaliseringspolitikken er at det i Østfold dyrkes korn på 90% av jordbruksarealet, mens det i Møre og Romsdal brukes 95% av arealet til grasproduksjon (Norges Bondelag, 2013, s.6). I dag brukes fraktutjevning, målpris på korn og prisnedskrivning som virkemidler for å nå denne målsettingen.

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

En av intensjonene bak kanaliseringspolitikken er at man ønsker å maksimere den samlede produksjonen av korn og husdyr. Samtidig vil en sørge for at det er lagt til rette for at husdyrproduksjon skal skje i distriktene og ikke på flatbygdene. Det er for å sikre at kornproduksjonen ikke blir utkonkurrert, noe den ville blitt om det hadde vært tillatt med husdyrproduksjon i sentrumsnære strøk. Da hadde mye av arealet til kornproduksjon gått med til å produsere gras til husdyra istedenfor, og selvforsyningsgraden i landet hadde gått ned samtidig som importen av kraftfôr og korn hadde gått opp. Kanaliseringspolitikken resulterer derfor i høyere jordbruksareal i bruk totalt sett enn det ville vært uten denne form for politikk (Norges Bondelag, 2013). Samtidig fører kanaliseringspolitikken med seg andre aspekter som det er verdt å diskutere, blant annet på transportkostnader, utmarksbeite, jordsmonn og bruk av innsatsmidler.

Utarming av jord

Kanaliseringspolitikken blir av mange omtalt som en suksesshistorie i og med at den har ført til at ressursene blir bedre utnyttet totalt sett. Et av målene med landbruket er at det skal baseres på lokale og fornybare ressurser, hvilket betyr at kornproduksjonen, i for eksempel Akershus, må skaffe gjødsel fra nærmiljøet. Det blir en utfordring i forhold til kanaliseringspolitikken. På et debattmøte om landbrukspolitik ble det nevnt av bønder i Østfold og Akershus at det kan være problematisk med lite husdyr i området (Aase, 2011). Dyrket jord trenger stell for ikke å brytes ned over tid. Når det drives intensivt jordbruk på den samme jorda over flere år, vil det i lengden blant annet føre til tap av næringsstoffer og erosjon. Pløying og annen jordbearbeiding tærer på humusinnholdet i jorden. Humus er stabile rester av nedbrutt organisk materiale, og bidrar til å binde næringsstoffer, forsterke evnen til å holde på vann og lage en god jordstruktur slik at plantene trives. Med økt produksjon, vil det være behov for økte innsatsmidler i form av gjødsel for å ta vare på jorda. Liten tilgang på naturlig gjødsel fra husdyr har økt behovet for kunstgjødsel. Fra 1940 har forbruket av fossilt brennstoff i jordbruket fordoblet seg (Nesse, 1992), noe som delvis kan relateres til økt bruk av kunstgjødsel. Sett i lys av kanaliseringspolitikken, vil bruken av kunstgjødsel fortsette på dagens nivå med mindre det blir tilrettelagt en ordning som kan frakte husdyrgjødsel fra vest til øst. To av utfordringene i forhold til kanaliseringspolitikken

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

og utarming av jordsmonnet er derfor at den enten leder til økt bruk av innsatsmidler i form av kunstgjødsel, eller økt transport i forhold til flytting av husdyrgjødsel. I tillegg til problemene som oppstår i forhold til mangel på gjødsel i øst, er det overskudd av husdyrgjødsel i husdyrdistriktene i vest. I 1988 opplevde oppdrettsanleggene langs kysten økonomiske tap for millioner på grunn av oppblomstring av giftige alger (Larsen, 1989). Kanaliseringspolitikken ble diskutert som en av årsakene, ettersom den har gjort vekstskifte ulønnsomt for mange bønder. Økt erosjon på flatbygdene på grunn av mangel på organisk gjødsel, og avrenning av overskuddsgjødsel fra husdyrdistriktene er derfor også en utfordring når det kommer til å konsentrere produksjonen i ulike deler av landet. Dette vil også bli diskutert noe videre i oppgaven.

Utmarksbeite

Et av Regjeringens hovedmål er landbruk over hele landet. For å kunne ha et landbruk over hele landet må man utnytte de ressurser som er, det vil si både kornarealer på Østlandet og utmarksbeiter i dalene. Utmarksbeite er definert som: *"beite i naturlig vill vegetasjon, i skog og fjellterreng som ikke blir kultivert eller gjødslet"* (Harstad, 2015). Utmarksbeite har lenge vært viktig for mange gårdsbruk over hele landet og i dag slipper 40 % av gårdsbrukene dyra sine på utmarksbeite (Rekdal, 2014). På mange måter kan beiting ses på som en del av den Norske kulturarv, og tapet av utmarksbeiting vil dermed ikke bare være et økonomisk, men også et kulturelt tap. Beiting er med på å hindre gjengroing og holder naturlandskapet i hevd. De siste årene har det blitt lagt større vekt på nettopp bevaring av kulturlandskap, rekreasjonsområder og artsmangfoldet. Beiting kan være en medvirkende faktor i å øke det biologiske mangfoldet, da beiting har en positiv effekt for artssammensetningen. I alt blir 2 millioner sau, 230 000 storfe og 60 000 geiter slipt på utmarksbeiter i året. Dette er tilsvarende en verdi på 1 milliard kroner som blir høstet av fôr på beiter (Hegrenes et. al. 2006).

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

Hva er utmarksbeite egentlig verdt

Som tidligere nevnt blir det høstet verdier tilnærmet 1 milliard kroner fra beiter, dette tilsvarer fôr-opptak fra ca. 1 000 000 dekar eng (Hegrenes et al., 2006). Hvis dyra skal beite på innmark må man regne med at det trengs rundt 2 millioner dekar for å få samme fôr-opptaket (Hegrenes et al. 2006). Dette er fordi man på innmark vil få en større mengde svinn og fordi fôr-kvaliteten ofte er bedre på utmarksbeiter enn på innmarksbeiter. Beitekvaliteten til utmarksarealet er avhengig av mengden beiteplanter og hvor høy næringsverdi ulike husdyr får ut av plantene. Hvor godt et utmarksbeite er blir vurdert ut ifra artssammensetningen; gras og urtesammensetning er bedre enn lav og lyngrik mark. Det vil også si at kvaliteten på utmarksbeite er stedsavhengig. Noen steder i landet vil man ha bedre utnyttelse av utmarksarealene fordi beitedyra har høyere utnyttelse av artssammensetningen på arealet. Det man ikke kan sette en pris på er verdien av beitingen for naturen selv. Beiting sørger for å holde vegetasjon i tregrensen nede, øker artsmangfoldet, i tillegg gir det et annet landskapsbilde. Det landskapsbilde vi har i landet i dag kommer etter mange århundrer med husdyrbeiting, og det er ingen annen metode som kan erstatte effekten beiting gir på det visuelle inntrykket.

Produksjonstilskudd og kvoteregioner

Ulike typer produksjonstilskudd er også avgjørende for at "små" melkeprodusenter i dag kan drive i områder som dalsider og avsidesliggende områder (Landbruksdirektoratet). Melkesentralene som allerede kom i 1930/31 utjevnet prisforskjellene innenfor regionene og førte til at man tjente like mye på å levere smør som fersk melk. I 1942 kom landsutjevningssprisen som førte til at alle melkeprodusenter fikk lik pris for melken, uansett geografisk plassering. Disse ordningene var med på skape en overproduksjon av melk, og vi fikk dermed i 1951 kanaliseringspolitikken. I 1983 ble melkekvoteordningen opprettet (Rystad, 2015). Den største trusselen mot landbruk i dag, i hvert fall ifølge media, er nettopp endringer i kvoteregioner og andre kvote-endringer i forbindelse med melkeproduksjon. Idag har vi kvoteregler som spiller en rolle i at melkeproduksjonen fortsatt i stor grad er fordelt over hele landet. Bekymringen for mange er at ved å åpne for salg av kvoter, ikke bare innenfor regioner, men også mellom regioner, vil føre til at

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

melkebrukene vil sentraliseres på flatlandet der produksjonskostnaden er lavere enn i dalstrøk.

Hvis Norge skal greie å nå målet med 20 % mer matproduksjon innen 2030 (Rekdal, 2014) er utmarksbeite en viktig næringskilde, som må utnyttes. Hvis kanaliseringspolitikken skulle avta vil vi kunne risikere og miste utnyttelsen av store områder med viktig beiteareal. Sentralisering av husdyrhold vil føre til omlegging av korn til gras og vi vil miste mye av behovet for utmarksbeitene, dette på bekostning av kornproduksjon. Det er kun husdyr som kan utnytte ressursen utmarksbeiting gir, og uten beiting vil vi ikke kunne utnytte denne ressursen. Det er nevnt tidligere at innmarksbeite krever større arealer for å oppnå samme fôr-opptak som på utmarksbeite. Det vil si at det vil kreves enorme arealer på det sentrale Østlandet for dyrking av gras. Det kan tenkes at ved sentralisering vil dyrene fraktes større avstander, nettopp for å få de på utmarksbeite. Dette vil igjen føre til større transportkostnader, logistikk-problematikk og fare for dårligere dyrevelferd.

Bruk av innsatsmidler

I følge Meld. St. 11 (2016-2017) er det de siste årene vært en jevn økning i norsk matproduksjon, og særlig økning har det vært i de kraftfôrbaserte husdyrproduksjonene. Den geografiske produksjonsfordelingen som følge av den overnevnte kanaliseringspolitikken har ført til at det er de områdene som er best egnet for grønnsaks- og kornproduksjon som også har de største vekstmulighetene videre fremover. Det vil altså si flatbygdene på Østlandet, Jæren og i Trøndelag, hvor også jordbruksbedriftene er større (ibid. s. 27-28). I distriktene på Vestlandet og andre steder med vanskelige topografiske forhold vil det være vanskeligere å utvide jordbruksarealet. Allikevel øker produksjonen gradvis også i disse områdene, noe som kan sies å ha en sammenheng med ytelse på husdyrene som gjerne produseres her, teknologi og mekanisering.

Regjeringen ønsker å øke produktiviteten og effektiviteten i norsk matproduksjon (Meld. St. 11 2016-2017). Det vil da være en naturlig følge å øke produksjonen på det vi har best utgangspunkt for å produsere innenlands, henholdsvis kjøtt, melk og korn. Men når

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

jordbruksarealet er begrenset, vil en slik produktivitetsøkning og effektivitetsfokus føre til at mer må produseres på minst mulig ressurser. Man kan altså anta at en slik økning i produksjon, vil føre til en større bruk av innsatsmidler, mye på grunn av at kanaliseringspolitikken i stor grad har ført til en mer spesialisert og ensidig produksjon, som er blitt nevnt tidligere. Dette har selvfølgelig hatt sine fordeler, og har gjort at norsk matproduksjon optimaliseres etter der det egner seg best å produsere nevnte landbruksvarer. Allikevel vil en økning i den nåværende produksjonen nødvendigvis øke også bruken av innsatsmidler, da mye av produksjonen blir løsrevet fra ressursgrunnet. Med relativt små husdyrbruk i karrige strøk, med begrenset grovfôr-ressurser, vil det være vanskelig å øke produksjonen uten å øke bruken av innsatsmidler, som for eksempel kraftfôr. Noe som igjen vil presse til økt produksjon av norsk fôrkorn. Ved en økt produksjon av norsk fôrkorn, vil det da også potensielt øke bruken av andre innsatsmidler som plantevernmidler og kunstgjødsel. Sistnevnte mye fordi at kornprodusentene ikke har tilgang på egen husdyrgjødsel, fra egen drift, som tidligere nevnt. Dette fører til en utfordring for å utnytte fosforet i husdyrgjødslet på en god måte (NIBIO, 23.10.2017), både for kornbonden og husdyrbonden. Området med stor tetthet av husdyrproduksjon viser å ha et overskudd av fosfor i husdyrgjødsel, mens da kornbøndene mangler tilgang og må bruke mineralgjødsel (ibid.). Husdyrgjødsel er fortsatt en av de viktigste organiske gjødselressursene vi har i Norge, men gjennom en regional spesialisering av produksjon er denne ressursen skjevt fordelt. Det er stort potensiale i å utnytte disse ressursene bedre. Fosfor i mineralgjødsel er en ikke-fornybar ressurs i det at det utvinnes fra gruver (Haug, 2017). Husdyrgjødselen derimot består av fosfor som allerede er i omløp. Haug (2017) poengterer at ved å frakte husdyrgjødsel fra Vestlandet (husdyrtette områder) til Østlandet kan man utnytte dette bedre, og samtidig redusere miljøkonsekvensene av en kunstgjødsel-intensiv produksjon, og vica versa minske skadene fra fosfor-overskudd i jorda. Det skal også nevnes at lagring og spredning av husdyrgjødsel fører til betydelige klimagassutslipp, som av blant annet metan og lystgass. I tillegg er husdyrgjødsel også kilden til ca. 80 % av landets ammoniakkutslipp, noe som fører til forsuring av jord og vann, samt eutrofiering, altså algevekst i vann (NIBIO, 23.10.2017). På den andre siden finnes det tiltak for lagring og spredning av husdyrgjødsel for å hindre disse skadene. Samtidig vil transport av husdyrgjødsel fra vest til øst også medføre økte transportkostnader, og utslipp, noe som må

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

veies opp mot risikoen av overskudd av husdyrgjødsel i ett område av landet. Dette er derimot et aspekt av kanaliseringen, og noe dagens jordbrukspolitikken må veie opp.

Kanaliseringspolitikken skulle stimulere til økt kornproduksjon på flatbygdene. Dette har den forøvrig også gjort, som nevnt innledningsvis. Allikevel er det nå flere kornbønder som legger om til grovfôrproduksjon (Mellemstrand, 2017). I følge Norsk Landbruk (ibid.) har det fra 2004 til 2014 vært en økning på 94 250 dekar grovfôrareal i Akershus, Østfold og Vestfold, samt en nedgang på 164 381 i kornareal. Dette sies å være på grunn av underdekning i storfemarkedet, stigende storfépriser og dårlig kornøkonomi. Man kan da stille spørsmål ved hvorvidt kanaliseringspolitikken fortsatt er aktiv den dag i dag. Næringskomiteens innstilling til Meld. St. 11 understreker at kanaliseringspolitikken med den geografiske arbeidsdelingen ligger fast og at virkemidlene i jordbrukspolitikken må bygge opp under denne (Innst. 251 S - 2016 - 2017, s. 40). Et av de viktigste virkemidlene for å gjennomføre kanaliseringspolitikken var å øke kornprisen, spesifikt hvete, til over melkepris, noe som ville gjøre det økonomisk gunstig å legge om fra melkeproduksjon til korn i de områdene som egnet seg best for det (Almås, 2002; Hegrenes et al., 2002). I følge Hegrenes et al. (2002) tok kanaliseringspolitikken på en måte slutt med jordbruksavtalen for 1980-82 fordi partene da ble enige om gi et distriktstilskudd på melk til flatbygdene på Østlandet for å motvirke videre nedgang i produksjonen av melk her. I tillegg ble det også i jordbruksavtalen for 1981 innført en tilleggstilskudd per melkeku for å styrke melkeproduksjon i distriktene. Videre ble det i 2002-03 innført tilskudd på 5000 NOK per melkeproduksjonsbruk i Akershus, Vestfold og Østfold (ibid., s. 48). Denne motivasjonen til melkeproduksjon på flatbygdene på Østlandet, kan ha hatt noe å si for hvorfor kornarealene i disse områdene har gått betydelig ned i de siste årene, men det skal også sies at fylkesvise melkekvoter hindrer mye av tilbakeflyttingen av melkekyr til denne regionen (Stabbetorp & Huus, 2015). Det er allikevel mange Østlandsbønder som har lagt om fra korn til gras for salg på grunn av at rundball-teknologien har gjort det mulig å transportere grovfôr over lengre avstander (ibid.), og i mange tilfeller viser dette seg mer lønnsomt enn kornproduksjon. Vi importerer også mer korn blant annet som følge av WTO-avtalen fra 1995 (Hageberg & Smedshaug, 2013). I tillegg kan det faktum at korn ofte er en sidenæring til annen produksjon, og at det mangler kompetanse hos bonden også være en grunn til nedgang i

kornproduksjonen (ibid.).

Teknologisk innovasjon kan øke produktiviteten til landbruket, og det har det gjort. I etterkrigstiden gikk norsk landbruk gjennom en kraftig industrialisering og mekanisering, og bruk av maskiner som skurtresker og melkerobot har gjort hverdagen for den norske bonden betydelig mye enklere (Almås, 2002; Hageberg & Smedshaug, 2013). Teknologiske verktøy minsker arbeidsmengden til bonden, og senker også behovet for ekstra arbeidskraft, i tillegg har det gjort landbruket mer effektivt (Grue, 2014). Teknologisk innovasjon har også gjort store forbedringer for produktiviteten til den norske bonden. Blant annet har forskning på avl av husdyr gitt melkekyr høyere ytelse (Bergslid et al., 2016). Dette betyr at en melkebonde kan produsere mer melk per ku. Denne økningen i ytelse skyldes også økt bruk av kraftfôr. Melkeproduksjonen stiller i dag stadig høyere krav til ytelse per dyr (Hageberg & Smedshaug, 2013), og i tillegg til økt bruk av kraftfôr, følger det da også med høyere krav til andeler av protein og energi til fôret. Noe som også sees i utviklingen av kraftfôrintensiv fjørfeproduksjon. Dette setter da press på rommet for korn i kraftfôr generelt (ibid.), noe som gjør det vanskelig å produsere norske ressurser til kraftfôret. Denne ytelsesutviklingen gjør at produksjonen holdes stabil, mens besetningene blir mindre. Dette gir færre kyr, men da også færre kalver og mindre kjøtt (Bergslid et al., 2016, s. 16). Noe som igjen øker import av storfekjøtt, som sammen med økt bruk av kraftfôr kan sies å gi en negativ miljømessig påvirkning. I Norge har vi en begrenset evne til å produsere matkorn, på grunn av våre klimatiske forhold, mens to tredjedeler av jordbruksarealet vårt brukes til gras. Allikevel vil økt bruk av kraftfôr, økt ytelse og strengere fôrkrav, fortrenge bruk av eget grovfôr og beite (ibid.), som nevnt tidligere. Med økt produktivitet, kommer også økt press på ressurser, og om vi ønsker å ha landbruk i hele landet, så må det også legges til rette for at vi utnytter best de ressursene vi har tilgjengelig. Det er nemlig slik at gras og grovfôr-ressurser er noe som kun ku, geit og sau klarer å omgjøre til menneskemat. Derfor bør det legges til rette for at disse produksjonene legges dit det er mest og best beiteressurser, og at fôrkornet produseres der det er best forhold til det. Kanaliseringspolitikken la visse føringer for dette, men den førte også til i stor grad spesialisert produksjon som igjen vil ha en økt påvirkning på miljø og fremtidig produksjonsevne.

Transport

Hvis man ser på transport og miljø i forhold til kanaliseringspolitikken er det ikke mye konkrete tall å finne, men man finner fagartikler og nyhetsartikler om at kanaliseringspolitikken påvirker transportbehovet og -mengden. Fra tidligere i oppgaven kan man lese at transport er en faktor ved utarming av jord, husdyrgjødsel - og produksjon, produksjonstilskudd og kvoteregioner, og ved grovfôrproduksjon.

I kornområder (Østlandet og Trøndelag) kan det være problematisk med lite husdyr, mens det i området med husdyrproduksjon (Vestlandet) er et problem med alt for lite spredeareal i forhold til mengde husdyrgjødsel. På grunn av denne kanaliseringen av produksjoner har bøndene i kornområdene måttet kjøpe fosforholdig mineralgjødsel mens det på Vestlandet er mye fosforholdig husdyrgjødsel, men ikke er nok spredeareal (Haug, 2017). Denne problemstillingen er et resultat av kanaliseringspolitikken med samme spesialiserte drift i samme område.

Problemstillingen på Østlandet kan enten løses ved økt bruk av kunstgjødsel eller ved å transportere husdyrgjødsel fra Vestlandet til Østlandet. Begge alternativene koster å gjennomføre. For transport av husdyrgjødsel fra Vestlandet er det flere alternativer til fraktmetoder, enten ved bruk av lastebil, båt eller tankbil. Hvordan avhenger av i hvilken form eller tilstand gjødsel blir frakta på. Mest å vinne på er å sentrifugere gjødsel slik at det blir mindre volum, men skal man frakte gjødsel i sin helhet er det mest å vinne miljømessig på å frakte alt sammen med skip fra Vestlandet til Østlandet (Haug, 2017).

Kanaliseringspolitikken påvirker også grovfôr- og kraftfôrproduksjonen. På grunn av at husdyrproduksjonen ligger i distriktene må husdyrprodukter fraktes til de mer sentrale stedene på Østlandet for foredling og salg. Mens korn til kraftfôr må fraktes fra Østlandet og til distriktene på grunn av at det er i distriktene husdyrproduksjonen ligger (Norges Bondelag, 2013). Dette fører til økt transport, som igjen betyr økte transportkostnader.

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

Igjen ser vi at kanaliseringspolitikken fører til at komplementære produksjoner er lokalisert i ulike områder slik at transport av ressurser blir viktig og nødvendig.

I forhold til dagens kvotesystem og ulike tilskuddsordninger på melk, kan vi ha produksjon av melk i dalstrøk og avsidesliggende distrikter, som sagt tidligere. Dette er også ofte relativt små bruk med liten til middels produksjon på grunn av begrensede ressurser og beite- og grovfôrarealer. I tillegg ligger disse stedene et godt stykke fra meieriene. Dette fører til mye kjøring på grunn av avstander, men også mye kjøring etter små volum, ettersom mjølk hentes to til tre ganger i uka. Dette fører til at meieriene som henter mjølka kjører lange avstander, og bruker mye penger og tid på å hente. Dette øker den totale transporten. Igjen er det et resultat av kanaliseringspolitikken og ønske om å utnytte produksjonsarealene og øke selvforsyningsgraden (TINE, 2012). Dette gjør også at vi kan ha mye mer produksjon og derfor også arbeidsplasser lenger ut i distriktene.

Ut fra kanaliseringspolitikken blir det nødvendig for den norske bonden og matproduksjonen i Norge generelt veldig viktig å ha gode transportmuligheter, transportmidler og god økonomi for å kunne drive med matproduksjonen slik vi gjør i dag.

Avslutning

Selv om det fortsatt eksisterer i betydelig grad geografisk fordelt produksjon i Norge, så er det vanskelig å si om den opprinnelige kanaliseringspolitikken enda lever. Næringskomiteen stadfester at kanaliseringspolitikken bør ligge til grunn for norsk matproduksjon, men virkemiddelbruken i landbruket kan tilsi det motsatte. Hvis man ser dette i sammenheng med problemstillingen som er blitt nevnt tidligere, vil kanskje økt husdyrbruk på flatbygdene føre til en mer jevn fordeling av husdyrgjødselressurser, og forsterkning av fosforkretsløpet, som kan ha miljøgevinst. Om disse bøndene på flatbygdene slutter å produsere korn for å gå over til grovfôrproduksjon, er det allikevel få som kan fylle tomrommet i norsk kornforsyning, samt at det vil føre til urettferdig konkurranse for distriktsbøndene. Kanaliseringspolitikken kan derfor sies å være et komplekst tema. Hvorvidt den fortsatt er aktiv politisk er en sak, men en geografisk fordeling av produksjon kan sies å være gunstig både for norsk selvforsyning, levende distrikter og sysselsetting. Allikevel, kan en slik fordeling bety ujevn distribusjon av ressurser, som husdyrgjødsel, og lengre transportruter,

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

samt miljøkonsekvenser som avrenning, fosforoverskudd, og økt bruk av innsatsmidler produsert på ikke-fornybare eller importerte ressurser. Det kan også nevnes at ved økt kraftfôr-basert husdyrproduksjon, vil man være nødt til å også produsere mer fôrkorn. Om bøndene på flatbygdene legger om fra korn til gras, vil det bli vanskelig å produsere norsk fôrkorn, som igjen kan føre til økt import av kraftfôr-ressurser.

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

Referanser

Aase, B. (2011). Folkemøte om landbrukspolitikk. *Nationen*.

Almås, Reidar (2002) *Norges landbrukshistorie IV, 1920-2000: Frå bondesamfunn til bioindustri*, Det Norske Samlaget

Arnoldussen, A., Forbord, M., Grønlund, A., Hillestad, M., Mittenzwei, K., Pettersen, I., & Tuft, T. (2014). *Økt Matproduksjon på norske arealressurser*. Oslo: AgriAnalyse.

Bergshild, I. K., Sissel Hansen, Arnar Lyche, Ulf Ullring, Bob Eric Helmut Van Oort & Ola Flaten (2016). *Storfe, driftssystem og klima*. NIBIO Rapport 2(38)2016

Grue, P. H. (2014) *Norsk landbrukspolitikk 1970-2010*

Hageberg, E. & Chr. Anton Smedshaug (2013). *Korn og krise. Hvorfor Norge bør starte kornlagring*. Rapport 2, 2013, Agri Analyse

Harstad, Odd Magne. (2015, 25. juni). *Beite*. I Store norske leksikon. Hentet 21. november 2017 fra <https://snl.no/beite>.

Haug, L. O. (2017). *Kumøkk fra vest til øst gir miljøgevinst: Kan erstatte fosfor i mineralgjødsel i framtida*. 18.05.2017, Bondebladet, hentet 20.11.2017 14:49 <http://www.bondebladet.no/landbruk/kumokk-fra-vest-til-ost-gir-miljogevinst/>

Hegrenes, A. & Leif Jarle Asheim (2006). *Verdi av fôr frå utmarksbeite og sysselsetting i beitebaserte næringer*. Notat 2006-15 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).

Hegrenes, A., Stig S. Gezelius, Frode Kann og Klaus Mittenzwei (2002). *Utviklinga av det landbrukspolitiske system 1897-2002*, fra NILF-rapport 2002-10: Landbruk og distriktpolitikk, 9s

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

Innst. 251 S (2016-2017). *Innstilling fra næringskomiteen om Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon*

Landbruksdirektoratet (2017). *Mer om de enkelte tilskuddsordningene*. Hentet 21.11.2017, 10:20 <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/tilskuddsbase/undersider/mer-om-de-enkelte-tilskuddsordningene--51298>,

Larsen, G. (1989). *Marine planktonalger*. Fylkesmannen i Østfold .

Lovdata. *Forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder*

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-02-04-206?q=utmarksbeite>

Meld. St. 11 (2016-2017). *Endring og utvikling — En fremtidsrettet jordbruksproduksjon*

Mellemstrand, C. (2014). *Graset presser vekk kornet på Østlandet*
Østlandsbønder parkerer treskeren og satser på grasbasert husdyrproduksjon. 01.07.2014, oppdatert 11.02.2015, Norsk Landbruk, Hentet 20.11.2017 14:57

Nesjan, Per-Anton. *Kvoteregioner – Melkebørsen er problemet*. Småbrukarlaget, 10.02.2017

<http://www.smabrukarlaget.no/nordland/siste-nytt-nordland/kvoteregioner-m1/>

Nesse, H. (1992). *Blir norsk landbruk bærekraftig?* . Naturvernforbundet.

NIBIO (2017). *Husdyrgjødsel*. 23.10.2017, hentet 20.11.2017 14:59

<https://www.nibio.no/tema/jord/organisk-avfall-som-gjodsel/husdyrgjodsel>

Norges Bondelag. (2013). *Landbrukspolitikk - opplæringshefte*. Oslo: Norges Bondelag.

https://www.bondelaget.no/getfile.php/13633998/Nettbutikk/Kunnskapsmateriell/Landbrukspolitikk_oppl%C3%A6ringshefte.pdf

Rekdal, Y. (2014) ; *Utmarksbeite - kvalitet og kapasitet*. Skog og landskap, glimt 08/08.

14.11.17, 14.32.

Andrine Fossum, Ingvild Gran, Marie Henriksen Bogstad og Rebekka Helén Kristiansen

https://www.nmbu.no/sites/default/files/sevu_kurs_vedlegg/08_Utmarksbeite%20-%20kvalitet%2C%20kapasitet%20og%20bruk%20-%20Yngve%20Rekdal%2C%20Skog%20og%20landskap_redusert.pdf

Rystad, S. (2015). *Landbruks og distriktspolitikk*, 21.10.15.

Stabbetorp, E. M. & Anders Huus (2015). *Kanaliseringspolitikk, arealbruk og produksjonsfordeling*, 18.09.2015, Norges Bondelag, 15/00513-9

TINE (2012). *Melk og Myter*. Årsrapport 2012.

<http://arsrapport2012.tine.no/melk-og-myter/tine-og-bonden.aspx>